

ОЙЫНЛАРДЫ ОҚЫТЫҰ ҚУРАЛЫ СЫПАТЫНДА ҚОЛЛАНЫҰДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТИЙКАРЛАРЫ

Э.Жаксымуратова – ассистент оқытушы

А.Арысланбаева – ассистент оқытушы

Әжанияз атындағы Нәкис мәмлекетлик педагогикалык институты

Таянч сўзлар: ўйин, ролли ўйинлар, ёш даврлари, мактабгача ёш даврлари, кичик мактаб ёши, болалар психологияси, сюжетли ўйинлар.

Ключевые слова: игра, ролевые игры, возрастные периоды, дошкольники, начальные классы, детская психология, сюжетные игры.

Key words: game, role games, age periods, preschool children, primary classes, children's psychology, plot games.

Баланың өмири хэм раўажланыўының хэр бир дәўири искерликтин белгили бир жетекши түри менен өзгешеленеди. Елимизде психологияда балалардың психикасында сапалық өзгерислер болып өтетўын, тийкаргы психикалық процесслер хэм шахс қасийетлери, берилген конкрет жас ушын ғана тән болған психикалық жаңа дүзиліслер жүзеге келетуғын искерлик түсиниледи.

Мәселен, нәрестелик дәўиринде (1 жасқа шекемги), тиккелей-эмоционал мәмиле, балалық дәўирде (1 жастан 3 жасқа шекемги) предметлик искерлик, мектепке шекемги жаста ойын, киши мектеп жасында оқыў, өспиримликте жолдастары менен болатуғын мәмиле искерликтин жетекши түри болып есапланады.

Мектепке шекемги балалықта болған техникалық формаларда болған ойынлар киши мектеп жасына келгенде өзиниң раўажландырушы әхмийетин жоғалта баслайды хэм кем-кемнен оқыў хэм мийнет пенен алмасып, оның маңызы бул искерлик түрлери тек қанаатланыўшылықты пайда ететўын ойынлардан өзгеше халда белгили бир мақсетке ийе болыўы менен анықланады. Ойынлардың өзлери де усы жаста басқаша болып көринеди. Киши оқыўшылар ушын ересеклердин қызығып ойнайтуғын ойынлары үлкен қызығыўшылықты келтирип шығарады. Бул ойынлар ойланыўға мәжбүрлейтуғын, адамға өз уқыбын тексерип көриў хэм раўажландыру имканын беретўын, оны басқалар менен жарыстарға қатнастыратуғын ойынлар болып табылады. Балалар турмыстың хэр қыйлы тәрептерин, ересеклердин өз ара қатнастарының өзгешеликтерин ойында сәўлелендиреди, қоршаған этирап ҳақкындағы өзлериниң билимлерин сынақтан өткереди. Балалардың бундай ойынларда қатнасыўы олардың өзін таныўын, турақлылығының раўажланыўын, табысқа умтылыўшылығын хэм олардың келешекте ересек өмиринде керекли болатуғын пайдалы мотивациялық сыпатлардың қәлиплесийин тәмийинлейди. Бундай ойынларда ойланыўы жетилеседи, ол жобаластыру, болжаў, табысқа ерисий имканын өлшеп көриў, альтернативаны таңлаў хэм т.б. бойынша ис ҳәрекетлерди өзінде қамтып алған болады. Балаларда киши мектеп жасында күшпи қызығыўшылықты жүзеге келтиретуғын хэр қыйлы спорт ойындарын ойынлардың жаңа типине киритийге болады, ал олар болса балалардың саламатлығын бекемлейди, системалылықты, турақлылықты, басқа да пайдалы сыпатларды жүзеге келтиредди.

Р.С.Немов (1995) киши мектеп жасындағы балалар ушын тән болған тийкаргы искерликтин 4 түрин ажыратып көрсетеди: - оқыў, мәмиле, мийнет хэм ойын – оның раўажланыўында өзине тән функцияны орынлайды. Оқыў билимлер, уқып хэм көнликпелердин қәлиплесийин тәмийинлейди. Мүнәсибет хабарларды алмасыўды жақсылайды, интеллекттин коммуникатив структурасын жетилистиреди, басқа адамларды дурыс қабыллаўға, түсинийге хэм баҳалаўға үйретеди. Мийнет қолдың ҳәрекетлерин жетилистиреди, әмелий, кеңислик хэм образлы ойланыўын бекемлейди. Ойын предметлик искерликти, адамлар менен болатуғын искерлик мүнәсибетиндеги ойланыў логикасы хэм уқыптарын қәлиплестиреди хэм раўажландырады. Баланың усы айтылған искерлик түрлериниң қәлеген бирейинде актив қатнасыўысыз оның психикалық раўажланыўы бир тәреплеме хэм толық емес болып қалар еди [1].

Ойын бул баланың қоршаған этирапты билиўинен ибарат болады. Белгили балалар психологы Д.Б.Эльконин (1978) ойынның социаллық тәбиятын

атап көрсетеди. Ол кең жайылған сюжетли-ролли ойынның структурасын анализлеп, ойын бирлиги баланың өзине алатуғын ролин ажыратып көрсетти. Ойын ҳәрекетлери роль менен байланыслы болады. Бул – мағанаға ийе ис ҳәрекетлер болып, олар сүүретлеў характерине ийе болады. Ойынның басқа бир компоненті-қәделер. Усы себепли баланың кеўили толығының жаңа формасы болған қуаныў жүзеге шығып, ол қәде бойынша ҳәрекет еткенлигине кеўили толады.

Ролли ойынның раўажланған формасының мазмуны предмет хэм оны қолланыў болмастан, ал адамлар арасындағы мүнәсибет болады; үлкен жастағы тәрбияланыўшылардың ойындарының мазмуны алдына қойылған мақсетке муўапық түрде қағыйдаларға бойсыныўдан ибарат болады. Ересек адамлардың өмири хэм искерлиги ҳақкындағы және тереннен елеслетиўлер ойынның нәтийжеси болып табылады [2].

Солай етип, ойын - бул инсан ойланыўындағы ориентация бойынша искерлиги. Улыўма алғанда ойын: 1) шахстың қоршаған орталыққа айрықша мүнәсибети, 2) баланың айрықша түрдеги искерлиги болып, онда оның субъектив искерлиги сыпатында өзгередди хэм раўажланады, 3) балаға социаллық жақтан берилген хэм ол тәрепинен ийелеп алынған искерлик түри (яки дүньяға мүнәсибети), 4) ийелеп алыўдың айрықша мазмуны, 5) баланың психикасы раўажланыўы болып өтетўын искерлик, 6) бала өмирин шөлкемлестирейдиги социал-педагогикалық формасы хэм «балалар жәмийети» сыпатында қарастырылады.

Ойын - бул қурамалы социал-психологиялық ҳәдийсе. Мектепке шекемги дәўирдин жетекши искерлиги болып, ол физикалық, психикалық хэм жеке сфералардағы айтарлықтай жаңа өзгерислерди жүзеге шығарады, улыўма психикалық раўажланыўдың эффектін береди. Бала ойында өзін-өзи басқарыўды үйренеди.

Киши мектеп жасына келип ойын искерлиги өзиниң хызметин жоғалтпайды, бирақ ойынның мазмуны менен бағдары өзгередди. Бул ўақытқа келип қәделерине ийе болған ойынлар хэм дидактикалық ойынлар үлкен орынды ийелей баслайды. Бала оларда өз минез - қулқын қағыйдаларға бағындыруға үйренеди, оның ҳәрекетлери қәлиплеседи, дыққаты, уқыбы жәмленеди, яғный мектепте табыссы оқыўы ушын айрықша әхмийетли болған уқыпшылықтары раўажланады.

Бала ойынға қатнасыўында дүняны оны қабыл етий арқалы сезим алады. Ойын ғана, мине, усы процесске барлық билиў органларын қатнастырады. Усыған байланыссы қабыл етий процесиниң психологиялық өзгешеликтерин қарап өтийди әхмийетли деп есаплаймыз.

Қабыл етий - мектепке шекемги хэм киши мектеп жасында жетекши билиў процесі болып, бирлескен функцияны орынлайды:

1. қабыл етий предметлердин қасийетлерин предметтин бир пүтин образына бирлестиреди;
2. ол барлық билиў процесин информацияны қайта ислеў хэм алыў бойынша биргеликтеги үйлесимли жұмысты бирлестиреди;
3. қабыл етий қоршаған орталық ҳақкындағы барлық алынған тәжирийбени елеслетиўлер хэм образлар формасында бирлестиреди хэм баланың раўажланыў дәрежесине сәйкес дүняның бир пүтин картинасын қәлиплестиреди.

Дүня ҳақкындағы дурыс елеслетиў жаңа билимлердин табыссы топланыўын, искерликтин жаңа түрлерин тезлик пенен ийелеп алыўды, хэр қандай шараятқа адаптацияланыўды, баланың өзине деген есенимин хэм

активиликтин жоқары дәрежесин, тезлескен психикалық хәм физикалық раўажланыўды тәмийинлейди [3].

Қабыл етиў процесиниң маңызы соннан ибарат болады, сыртқы орталықтан информацияның алыныўын хәм дәслепки қайта ислеўден өткерилиўин тәмийинлейди: предметлердин айырым қасийетлерин, предметлердин өзлерин, олардың өзгешеликлери хәм ўазыйпаларын билип алыў хәм ажырата билиўин тәмийинлейди.

Қабыл етиў бир предметти басқасынан ажырата билиўге, бир қатар предметлер яки ҳәдийселерден қандай бир предмет яки ҳәдийсени, оған уқсас яки уқсас болмағанын, ажыратып билиў де жәрдем береді.

Бул қалайынша әмелге асады?

Қәлеген информация бизиң сезиў органларымыз: көз, кулак, мурын, тил, денемиздин сыртқы бети арқалы келип жетеди. Хәр бир сезиў органы өзіне тән болған информацияларды алады. Ал реаль шарапта болса хәр бир предмет хәр қыйлы түрдеги информацияларға (хәр қыйлы қасийетлерге) ийе болады. Қабыл етиўдин роли соннан ибарат болады, яғный ол предметтин барлық қасийетлерин бирлестиреди хәм бизде предмет ҳаққында оның барлық қасийетлери менен бир пүтин ҳалындағы туйғыны пайда етеди. Хәтте, егер предмет сол орыннан алып кетилгенде де, оның ийисинен-ақ, оны қайтадан көз алдына келтире аламыз. Предметти биринши рет көргенде оның «образ»ы қәлиплесип, оны биз ойымызша қайта дүзип алыўымыз мүмкин болады. Ол еле жүдә толық емес, схематикалық яки қандай да бир қасийети ажыралып турады—бул жағдайда предмет «образ»ы елеслетиў деп аталады. Предмет ҳаққында билимлердин топланып барыўы менен елеслетиў толығып барады, анықлығы бойынша предметтин өзін қайта тиклегендей хәм оған жақынлағандай туйылады. Елеслетиў анық емес, толық емес болғанда адам предметти алжастырып алыўы, оларды танып билмеўи, оларды есапка алмаўы, олардан қандай етип пайдаланыўды билмеўи мүмкин. Қабыл етиўди раўажландырыўдың ўазыйпасы балада қоршаған дүнья ҳаққында дурыс елеслетиўлерди қәлиплестириўден ибарат болады.

Бул қалайынша орынланады?

Баланы усы предметлер менен болатуғын мүнәсибетлерге үйретиў баслы шәрт болып табылады. Қәлеген мүнәсибет емес, ал предметтин тийкарғы қасийетлерин, оның ўазыйпасын, өзгешеликлерин ашып бере алатуғын мүнәсибетлер болыўы тийис. Бул мүнәсибетлер перцептивлик яки қайта қабыллай алыўшы, изертлеўшилиқ деп аталады.

Дүньяда предметлер хәм ҳәдийселер көп санда болып, олар жүдә көп түрли қасийетлерге ийе болады. Қоршаған орталық ҳаққында елеслетиўдин қәлипlesi процесин жеңиллестириў хәм тезлестириў ушын баланы қабыл етиўдин тийкарғы ҳәрекетлери хәм қәделерине үйретиў зәрүр болады. Егер бала оларды өзлестирип алған болса, оның өзи ересеклердин жәрдемисиз-ақ, предметлер хәм ҳәдийселерди үйренеди хәм олар ҳаққында елеслетиўге ийе болады. Егер бала не ислеў керек екенлигин, оған таныс болмаған жаңа предмет пенен қалайынша танысыўды билетуғын болса, онда

Әдебиятлар

1. Немов Р.С. Психология в 3-х т. кн. 2. 2-е изд. -М.: «Владос», 1995.
2. Аквилева Г.Н., Клепинина З.Ф. Методика преподавания естествознания в начальных классах. - М.: 2001.
3. Вахарева А.С. Игра на уроках природоведения: Метод. пособие. -Шадринск: изд. Шадринского пединститута, 1996.
4. Игры - обучение, тренинг, досуг / под ред. В.В.Петрушинского. - М.: «Новая школа», 1994.

Ўқув жараёнида ўйинларни қўлланиш ҳақида адабиётларнинг ретроспективлик таҳлили уйинларни ўқитишнинг амалий куроли сифатида кенг тан олинганлиги, ҳозирги кунга келиб ўйинларнинг дидактик ва психологик аҳамиятлилиги, болаларнинг ёш ва хусусиятларини тадқиқотлар ўйинларни ўқув жараёнида қўллаш боланинг атроф муҳитга, идрок психологиясига мос келиши етарлича асослаб берилган.

В статье приведён ретроспективный анализ литературы о применении игр в учебном процессе, также обосновывается, что игра как средство занимательности обучения получила широкое признание, и к настоящему времени достаточно серьёзно обоснована дидактическая и психологическая значимость игр. Исследование возрастных и психических особенностей ребёнка показало, что применение игр в учебном процессе соответствует психологии восприятия ребёнком окружающего мира.

SUMMARY

The article contains the retrospective analysis of the literature about application of games in educational process it is proved that game as a means of training has received a wide recognition, and to the present time the didactical and psychological importance of

балада билиў активлиги, умтылыўшылық пайда болады.

Мектепке шекемги жастағылардың үлкен жасында хәм киши мектеп жасында предметлер хәм ҳәдийселерди жасына тән қабыллаў перцептивлик ҳәрекетлер хәм эталонлар системасы (қабыл етилген үлгилер) на таянып, бул арқалы бала предметлерди салыстырады. Перцептивлик ҳәрекетлердин характери өзгереді, олардағы көз бенен көрип изертлеўшилиқтин үлеси артады, қыйыншылық болған жағдайларда хәм таныс болмаған объектлерди изертлеўшилиқта ғана қол қатнасады. Бала гейпара қозғалыслы ҳәрекетлерди ойында: предметлерди айландырып жиберіў, бир-бирине қойыў, өлшеўлерди орынлаўы мүмкин. Усындай қурамалы ҳәрекетлер предметтин айтарлықтай деталласқан образын қәлиплестириўге жәрдемлесип, бунда барлық қасийетлери хәм деталлары бир-бири менен белгили бир қатнаста жайласқан болады, онда образ системалы деп аталады. Бала, кишкене ғана өзгешеликлерди де байқап қала алатуғын, бақлаўшаң болып қалады. Ол енди жаңа таныс болмаған предметлер хәм ҳәдийселерди үлкен қызығыўшылық пенен үйренеди, бунда перцептивлик ҳәрекетлердин тәжирийбесин пайдаланып, оны билиўдин қуралына айландарады. Қабыл етиў психикалық процесс болып қалады, ойда көпшилиқ нәрселер орынланады, дерлик хәп заматта, перцептивлик ҳәрекетлер жүзеге келеди, сезилместен хәм тезлик пенен орынланады. Бала таныс предметлерди тез билип алады, бунда олардың уқсаслығын хәм өзгешелигин аңлайды. Бул жағдайда қабыл етиў ишки процеске айланады деп айтылады. Ойында орынланатуын перцептивлик ҳәрекетлер ойлаўдың қәлипlesiи ушын шаражатларды жаратады. Ойлаў енди предметлер хәм ҳәдийселердин сыртқы өзгешеликлерин емес, ал предметлер хәм ҳәдийселердин арасында жасырын болған, олардың ишки өзгешеликлерин, олар арасындағы қурамалы қатнастарды билиўге бағдарланған болып, бул қатнастар себеп хәм ақыбет, предметлердин функциясы, роллық хәм түр бойынша байланыслары хәм басқалар болыўы мүмкин. Мине, сонда ғана бала мектепке таяр болған есапланады.

Солай етип, оқыў процесинде ойынларды қолланыў ҳаққында әдебиятлардың ретроспективлик анализи ойынлардың оқытыўдың әмелий қуралы сыпатында кең тан алынғанлығын көрсетеди. Бүгинги күнге келип ойынлардың дидактикалық хәм психологиялық әҳмийетлилиги жеткиликли түрде тыянақлы тийкарлап берилген.

Балалардың жас хәм психологиялық өзгешеликлерин изертлеўлер соны көрсетип береді, ойынларды оқыў процесинде қолланыў баланың қоршаған орталықты қабыл етиў психологиясына сәйкес келеді.

Хәзирги заман теориясы хәм әмелиятында да ойындарға дйққат қаратылады. Сондай болса да машкала бурынғысынша сақланып қалады, себеби ойынлардың мазмунын хәм оларды оқыў процесинде қолланыўдың избе-из методикасын системалы баян ететуғын қолланбалар жоқ.

games. The investigation of age and mental features of the child has shown, that the application of games in educational process corresponds to psychology of perception by the child of the environmental world.

ÓSPIRIMLERDE DEPRESSIYA JAĞDAYÍ HÁM ONÍN JÚZEGE KELIW SEBEPLERI

Sh.Saparov - *psixologiya ilimleriniń kandidatı, docent*

M.Mambetnazarova – *magistrant*

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

Tayanch sózlar: depressiya, óspirin, affekt, ruhiyat, psixodiagnostika, muloqot, motivlash.

Ключевые слова: депрессия, подросток, аффект, эмоция, психодиагностика, общение, мотивация.

Key words: depression, youth, affect, emotion, psychodiagnostics, communication, motivation.

Prezidentimiz Sh.Mirziyoev 2016-jıl 14-sentyabrde “Jaslarga tiyisli mámleket siyasatı haqqında”ǵı nızamdı tastıyıqladı. Sonday-aq, Prezidentimiz tárepinen 2017-2021-jıllarda Ózbekstan Respublikasınıń rawajlandırıwdıń 5 tiykarǵı baǵdarı boyınsha “Háreketler strategiyası” islep shıǵıldı. Onda tórtinshi baǵdardıń úshinshi bántinde tálim hám pán tarawın rawajlandırıwdıń tiykarǵı baǵdarları belgilep berilgen. Sonıń menen birge, 2018-jıl 16-marttaǵı PQ-3606-san “Psixiatriya járdemin kórsetiw sistemasın túpten qalıplestiriw is-ilajları haqqında”ǵı qararında ruwxıy hám minez-qulıq buzılıwları hám óz janına qastıyanlıq etiwdiń aldın alıw hám emlew boyınsha jumıstı ele de qalıplestiriw boyınsha bir qatar jumislardı belgilep berdi. Mine, usı óz tastıyıqlawın tapqan nızam hám qararlar mámleketimizde, á sirese, tálim sistemasında óspirimler menen, olardıń ruwxıy kelbeti hám sezimlik tarawları menen islesiw oǵada áhmiyettiligin kórsetedi.

Óspirimlerdeń (15-18 jas) psixikalıq rawajlanıwın háreketke keltiriwshi kúsh jámáát shólkemleri, oqıwshılar jámáátı, tálim procesi qoyatuǵın talaplar dárejesiniń artıwı menen ol erisken psixikalıq kamalat ortasındaǵı qarama-qarsılıqtan ibarat. Túrli qarama-qarsılıqlar kelispewshilikler, óspirimniń ádep-ikramlılıq, aqlıy tárepten tez ósiwı arqalı joq etiledi. Óspirimlik dáwiri bir tárepten quwattıń keskin artıwı hám ekinshi tárepten patogen tásirlerge júdá sezgirliǵı menen parqlanadı. Sonın ushın aqlıy hám fizikalıq artıqsha talıǵıw, uzaq múddetli nervlardıń zorıǵıwı, affektler, kúshli unamsız sezimler (qorqıw, ǵázep, qapashılıq) endokrin buzılıwlarǵa hám nerv sisteması funkciyasınıń buzılıwına sebep bolıwı múmkin. Bunday buzılıwlar tásirshenliktiń artıwı, ózin tuta bilmew, qıyalparazlıq, jumısta ónimlilikniń páseyiwı, uyqınıń buzılıwı sıyaqlılarda sáwlelenedi. Házirgi kúnde óspirimler taǵdiri máselesi júdá úlken áhmiyetke iye bolmaqta. Óspirimlik dáwiri elikleniwshiligi, áhmiyetli kózqarastıń qalıpspegenliǵı, sezimtalıǵı, mártligi menen parqlanadı. Sonın ushın sırtqı tásirlerge beriliwshen óspirimlerde óz aldına diqqat beriw lazım.

Óspirimler mashqalasına itibar kúsheytiriw zárurlıǵınıń tiykarǵı sebepleri sıpatında tómendegilerdi kórsetiw múmkin:

1. pán hám texnikanıń rawajlanıwı nátiyjesinde mádeniyat, kórkem óner hám ádebiyat, sociallıq-ekonomikalıq shárt-sharayatlardıń ózgerip atırǵanlıǵı;
2. ǵalaba xabar quralları kóleminiń keńeyiwı sebepli óspirimler sanalıǵı dárejesiniń kóterilgenliǵı;
3. ul hám qızlardıń dúnya waqıyalarınan xabardarlıǵı;
4. olardıń fizikalıq hám aqlıy kamalatınıń jedelleskenliǵı;
5. óspirimler menen islesiwde ideyalıq-siyasiy, watansúwishilik hám milletler aralıq tárbiyaǵa óz aldına múnásibettiń zárurlıǵı;
6. áshkaralıq, sociallıq ádalat, demokratiyalıq mashqalaların sociallıq turmısqa tereń kirip barıp atırǵanlıǵı [1:176].

E.Shpranger óspirimlik jasınıń mádeniy-psixologiyalıq koncepciyasında rawajlanıwdıń úsh tipin ajratadı.

Birinshi tip – keskin, krizisli, tez ótedi hám óspirim óziniń ekinshi tuwılıwın sezedi, aqıbetinde jańa “Men” júzege keledi.

Ekinshi tip – óspirimniń úlkenlik ómirinde basılıq, tınıshlıq, úzliksizlik sezilip, shaxsiyatında tereń hám anıq ózgerisler júz bermeydi.

Úshinshi tip – onda óspirim óz ishki keshirmeleri hám krizislerin mártlik penen jeńip, ózin aktiv anlaǵan halda qalıplestiredi hám tárbiyalaydı [2:71].

Óspirimniń rawajlanıw basqıshlarında onda belgili dárejede depressiya baqlanıwı múmkin. Depressiya – házirgi kúnge hám keleshekke isenimsizlik penen qaraw, turaqlı pás keypiyatta bolıw, sharshaw, belgili bir xizmetke umılmaslıq hám pikirlewdiń páseyiwı. Bunda adam átiraptaǵılarga biyparıq bolıp qaladı, kemsózli, ǵamlı, kóbinese kóz jas qıladı. Olardıń sanası ǵamlı keshirmelerge tolıp ketedi. Házirgi, ótken zaman hám keleshek olarga qayǵılı bolıp seziledi. Depressiyaǵa shalıǵanlar arasında óz janına qastıyanlıq etip atırǵanlar jıldan jılǵa kóbeyip barıwı bul psixikalıq zorıǵıwdıń úlken sociallıq mashqalaga aylanıp atırǵanlıǵın kórsetedi. Depressiya insannıń jasaw tarzine unamsız tásir kórsetedi, qorshaǵan ortalıqqa iykemlesiwın páseytedi, adamlar menen múnásibetin quramalastradı.

Depressiyanıń klinikalıq belgileri:

Olardı shártli ráwishte tómendegishe ajratıp shıǵıw múmkin:

Ruwxıy-sezimlik buzılıwlar:

- túskinlik keypiyatı, úmitsizlik, ǵam-qayǵı, azaplanıp júriw;
- uyqınıń buzılıwı (uyıqlay beriw yáki uyıqlay almaslıq);
- turaqlı ráwishte qáwetirde bolıw, dártli ishki keshirmeler, jaman waqıyalar kútip jasaw, ashıwshaqlıq;
- ayıpılıq sezimi;
- ózinen qanaatlanbaw hám ózin kemsitiw;
- jaqsı yáki jaman waqıyalar eslegende qanaatlanbaw, átiraptaǵı waqıyalarǵa, jaqınlarına qızıǵıwdıń joǵalıwı yáki kemeyiwı;

Somatikalıq buzılıwlar:

- bas awırıwı, bas aylanıw, denemniń túrli jerlerinde awırıwlar;
- kardiologiya, dem alıw xızmetiniń buzılıwı;
- ishteydiń buzılıwı (kúsheyiwi yáki kemeyiwı);
- ish qatıw, bazı jaǵdaylarda ish ótiw;
- libidonıń páseyiwı, etek keliwdiń buzılıwı, amenoreya, fizikalıq miynet penen shuǵıllanǵanda tez sharshap qalıw;
- teride qıshımalar hám basqalar.

Minez-qulıq ózgeriw:

- óz janına qastıyanlıq etiwge urınıw;
- qırsılıq, ójetlik;
- heshqanday xizmetke qızıqpaw;
- jalǵızlıqqa umılıw, birewler menen qarım-qatnastan qashıw;
- oyın-kúlki hám kewil kóteretuǵın jerlerden qashıw;
- ishlikke yaki hárqıylı farmakologiyalıq dárilerge beriliw.

Kognitiv ózgeriwler:

- pikirdi bir jerge jámley almaslıq, qıyalparazlıq, este saqlawdıń páseyiwı;
- bir qararǵa keliwdiń qıyınlıǵı;
- ózin, dúnyada bolıp atırǵan waqıyalar, keleshekke tek jaman pikirler menen oylaw;
- pikirler inertligi [3:251].

Depressiya diagnozın qoyıw ushın joqarıdaǵı kórsetilgen belgilerdiń kópshiligi kem degende eki hápte dawamında gúzetiliwı kerek.

Óspirimlik dáwirinde depressiyanıń sebepleri tómende-